

Lilleskolerne – frie skoler på pædagogisk grundlag

Af Peter Højgaard Pedersen

Sekretariatsleder ”Lilleskolerne – en sammenslutning af frie grundskoler”

Lilleskolerne er moderne progressive skoler, der ønsker at være på forkant med den pædagogiske udvikling og udvikle et fremsynet bud på skolen til i dag og morgendagen.

Lilleskolerne henter inspiration mange steder fra – den klassiske inspirationskilde er den reformpædagogiske tænkning om undervisning og opdragelse. Grundlaget er netop pædagogisk og hverken ideologisk, politisk eller religiøst.

Den første lilleskole blev oprettet i 1949, og siden er der oprettet flere end 60 lilleskoler, hvoraf 50 i dag er medlemmer af *Lilleskolerne*. Nogle skoler har måttet lukke efter få år, men de fleste nye initiativer lykkes. I de seneste 5 år er der oprettet 7 nye skoler, og der har været en elevtilgang på 15% siden 1999, således at der nu går ca. 6.100 elever på lilleskolerne.

Initiativet til at oprette nye skoler udgår typisk fra en gruppe forældre, som ønsker at etablere en skole, med egne, selvvalgte pædagogiske mål og synlige holdninger til hvordan skolen skal fungere, indrettes og organiseres. Det er samtidigt kendetegnende for lilleskolerne, at disse mål og holdninger kan diskuteres og forandres; og det er et centralt karakteristika, at skolerne er optaget af at søge nye veje og bruge demokratiske processer, der inddrager forældre, elever, medarbejdere og ledelse.

Det ligger i selve grundlaget - den reformpædagogiske bevægelse - at skolerne er i stadig udvikling og bevægelse. Derfor er der også ret stor forskel på medlemsskolerne. Det er således heller ikke alle ”lilleskoler”, der kalder sig lilleskole - Århus Friskole er for eksempel den næstældste ”lilleskole” - ligesom der naturligvis findes skoler, der arbejder på samme grundlag som lilleskolerne, uden at skolen er organiseret i *Lilleskolerne – en sammenslutning af frie grundskoler*.

Skolesynet

Skolesynet tager udgangspunkt i, at opdragelse og undervisning er 2 sider af samme sag. Man fokuserer på de læreprocesser skolen danner rammen om og tager udgangspunkt i barnets forudsætninger og udvikling. Barnet betragtes som et ligeværdigt menneske og dialogen og nærværet er i centrum. Der lægges vægt på såvel de praktiske og musiske områder som på de boglige og intellektuelle fagområder, således at skolen støtter barnets udvikling alsidigt. I dette skolesyn bliver det helt centrale i skolen mødet mellem børn og voksne, hvor eleverne lærer af og sammen med voksne og udvikler sig til livsduelige mennesker. Skolen er rammen om sociale processer, hvor vekselvirkningen mellem individet og fællesskabet er krumtappen.

Dette skolesyn stiller sig skeptisk overfor den nyliberale og markedsorienterede uddannelsestænkning, og rummer paradoksalt nok også kimen til en vis konservatisme og træghed. Det er karakteristisk at skolerne ofte går mod strømmen – for det er nødvendigt når man vil holde fast i mennesket, barnet, mødet mellem voksen og barn, godt kammeratskab, fællesskab, fordybelse og ærlighed som nogle af de centrale værdier i skolen.

Det er svært at holde fast; men det behøver ikke at betyde, at man går i stå og kritikløst fastholder det bestående og bevidstløst gentager det kendte. Tværtimod udfoldes der på de fleste lilleskoler store anstrengelser for at udvikle skolen, idet opmærksomheden først og fremmest er rettet mod barnet og dets behov før man ser på samfundets krav, dog altid således, at barnet ses som en del af et fællesskab, som et livsdueligt menneske der kan mestre sit liv og er rustet til at klare sig i samfundet og i en globaliseret verden.

Et tæt samarbejde mellem forældre, lærere og elever prioriteres højt, såvel i forhold til den enkelte elev og gruppen som i forhold til hele skolens virksomhed og udvikling. Det indebærer en del forældremøder hvert år, suppleret med løbende kontakt mellem lærere og forældre. Hertil kommer så arrangementer i forbindelse med fremlæggelse af elevarbejder, fx teaterforestillinger og udstillinger ved projektafslutninger samt naturligvis festligholdelse af skolens mærkedag. Endelig har forældre og medarbejdere mange muligheder

for at deltage i aktiviteter i forbindelse med skolens udvikling og ledelse, fx udvalgsarbejde, praktiske gøremål, debataftner og bestyrelsesarbejde.

Skolens ledelse er placeret hos en valgt bestyrelse og en ansat daglig skoleledelse. Beslutningerne nås gennem demokratiske processer, der hviler på dialog og samarbejde med respekt for de forskellige interessenters mulighed for at deltage.

Det er karakteristisk for lilleskolerne, at der er kort vej fra ide til beslutning og handling, og der er kort vej fra top til bund - den enkelte forælder, elev og medarbejder er tæt på, og kan, i det omfang man ønsker og magter det, være med til at udvikle skolen. At det forholder sig sådan skyldes ikke - som man måske kunne forledes til at tro - at skolerne er forholdsvis små, det spiller naturligvis en rolle; men det helt afgørende er skolekulturen, der netop har denne nærhed og mulighed for indflydelse og deltagelse som et af sine grundlæggende karakteristika.

Heri ligger antageligt også et af svarene på, hvad man får ud af at være elev på en lilleskole, og hvorfor man som forældre vælger en lilleskole. En skole med et tydeligt indhold, et værdigrundlag og holdninger, en skole man sympatiserer med, men ikke altid er enig med, men dog altid kan være i dialog med - og først og fremmest en skole som ens barn hver dag er glad for at gå i.

Kreativitet og lejrskoler

Lilleskolerne er pædagogisk eksperimenterende og orienteret mod at give skolen et indhold og en form, der modsvarer de vilkår børn vokser op under og de udfordringer der venter eleverne i fremtiden. Det er således karakteristisk at mange af de nye pædagogiske tiltag, som er dukket op i folkeskolen og andre skoleformer i slutningen af det 20. århundrede først har været afprøvet i mange år i lilleskolen. Som eksempler kan nævnes tværfaglig undervisning, den samordnede indskoling, mange aspekter af de kreative-musiske fag, så som rytmik og Gøsselgymnastikken, musik, legen som en del af undervisningen og værkstederne (p-fag). Hertil kommer princippet om undervisning med udgangspunkt i det enkelte barn, hvilket ikke er helt det samme som begrebet "undervisningsdifferentiering" og langt fra det samme som begrebet "ansvar for egen læring".

De kreative-musiske fag har traditionelt haft en særlig stor plads på lilleskolerne; og det har de fortsat; men kreativitet er ikke forbeholdt de praktiske og musiske fag; Matematik og dansk kan være lige så kreative som arbejdet i træværkstedet. Heroverfor står en modsvarende erkendelse af at de praktiske og musiske fag også har en faglig side, der kræver en høj standard i undervisningen.

Lejrskolen er ikke blot en årlig tilbagevendende begivenhed på alle klassetrin i lilleskolen. Mange steder har man udviklet lejrskolerne til at være en integreret del af undervisningen i årsplanerne.

Især i de ældste klasser er der udviklet en international dimension i form af lejrskoleprogrammer med 2-3 rejser, som regel af flere ugers varighed, til udlandet i løbet af 8., 9. og 10. klasse. Disse rejser er en del af undervisningen og kan være forbundet med udveksling eller genbesøg fra de steder man har besøgt.

Undervisningen og friheden

Lilleskolerne er en blandt mange skoleformer indenfor de ca. 475 frie grundskoler i Danmark, som i daglig tale ofte omtales som "privatskoler". Skolerne er nu ikke særligt private, idet der er tale om selvejende institutioner, som får dækket op mod 80% af udgifterne gennem statstilskud; og i det hele taget arbejder indenfor rammer der fastsættes gennem lovgivningen.

De frie skoler - herunder lilleskolerne - har udstrakt selvbestemmelse og en stor frihed til selv at bestemme hvordan skolen skal drives. Denne frihed og denne skoleform, som bygger på grundlovens bestemmelse om, at der er undervisningspligt og ikke skolepligt i Danmark, er unik i europæisk og international sammenhæng. I de allerfleste andre lande har børn skolepligt, og der er en meget stærkere tradition for at grundskolen styres politisk og centralt oftest statsligt.

Det helt centrale, grundlæggende krav til skolerne er, at de skal give en undervisning, der står mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen. Skolen bestemmer selv, hvordan undervisningen tilrettelægges og organiseres, herunder hvordan den opdeles i fag og hvilke mål og delmål, der sættes i skoleforløbet, hvilke metoder og didaktiske principper, der anvendes, og hvordan eleverne deles i grupper, klasser og

årgange. Skolen kan omfatte fra børnehaveklasse til 10. klasse, samt en skolefritidsordning. Skolen skal tilbyde specialundervisning og anden bistand til de elever, der har behov for det, og kan desuden tilbyde folkeskolens afgangsprøver.

Tilsyn

Tilsynet med om eleverne opnår et standpunkt i dansk, regning/matematik og engelsk, der står mål med hvad der kræves i folkeskolen, samt med om skolens samlede undervisningstilbud ud fra en helhedsvurdering lever op til lovens krav varetages af en eller flere tilsynsførende, som forældrekrædsen vælger - eller af kommunalbestyrelsen i skolekommunen, såfremt forældrene ikke selv ønsker at vælge en tilsynsførende. Forældrekrædsen har desuden selv et tilsyn med skolens almindelige virksomhed og undervisningen.

I særlige tilfælde kan undervisningsministeren iværksætte et skærpet tilsyn med henblik på at afklare om undervisningstilbuddet lever op til lovens krav. Et sådant tilsyn kan i yderste konsekvens føre til at ministeren beslutter at stoppe statstilskuddet.

Hvis skolens ikke lever op til kravene bortfalder statstilskuddet, og eleverne kan ikke længere opfylde undervisningspligten på skolen. Undervisningsministeriet har udsendt en vejledning om tilsynets udførelse og elevernes opfyldelse af undervisningspligten samt en bekendtgørelse om valg af tilsynsførende.

Tilskud

For at få statstilskud er det et krav at lærere, ledere og børnehaveklasseledere lønnes i henhold til den overenskomst Finansministeren indgår med Lærernes Centralorganisation. Men det er helt op til skolen selv at bestemme, hvem man vil ansætte til at udføre lærerarbejdet, herunder hvilke kvalifikationer man ønsker hos sine lærere; der stilles således ikke krav om at lærerne har en seminarieuddannelse - bestyrelsen kan frit ansætte dem de finder bedst egnede - blot skal overenskomstens lønregler følges.

Skolen ledes af en bestyrelse, der har ansvaret for skolens drift overfor Undervisningsministeren. Skolens daglige leder - skolelederen - har ansvaret for den pædagogiske ledelse, herunder tilsynet med om eleverne opfylder undervisningspligten. Hvordan ledelsen udøves, herunder hvordan hele driften organiseres, opgaver og ansvar fordeles, og hvordan beslutningerne træffes er op til skolen selv finde ud af.

For at få tilskud skal skolens vedtægter leve op til lovgivningens krav, herunder kravene i Undervisningsministeriets vedtægtsbekendtgørelse, som giver skolerne en del valgmuligheder. Det er for eksempel op til skolen selv at afgøre, om man ønsker en generalforsamling eller ej; blot er det et krav at mindst 2 af bestyrelsens medlemmer er forældre til børn på skolen. For lilleskolerne er det dog karakteristisk at demokratiske beslutningsprocesser, herunder generalforsamlingen og debatter hvor alle interessenter høres, spiller en meget central rolle.

Skolen modtager forskellige arter af statstilskud, fx til driften, bygningerne og skolefritidsordningen. Skolen skal anvende tilskuddene til skole- og undervisningsformål. Alle indtægter betragtes som en stor pose penge, som skolen selv bestemmer hvordan man vil bruge, blot skal der drives skole for pengene. Der kan altså ikke skabes overskud på skoledriften til en "skole-ejer". Det er nemlig et krav at skolerne er selvejende institutioner og at alle midler forbliver i skolen til brug for driften og de nødvendige investeringer i bygninger mv.

Skolens ledelse har ansvaret for at planlægge økonomien og prioritere mellem de mange forskellige udgiftsområder, således at der er plads til fremtidige investeringer og rimelig sikkerhed for driften. Skolen aflægger regnskab overfor Undervisningsministeriet og regnskaberne skal revideres efter regler fastsat af ministeriet.